

Y Pwyllgor Llywodraeth Leol a Thai

Dyddiad: 18 Ionawr 2024

Teitl: Craffu ar gyllideb ddrafft Llywodraeth Cymru 2024-25

Cyflwyniad

1. Mae'r Gyllideb Ddrafft yn cynnwys cynlluniau gwariant ar gyfer 2024-25. Yn y papur hwn cyflwynir tystiolaeth i'r Pwyllgor ynghylch cynigion cyllidebol ar gyfer rhaglenni yn y dyfodol yn ymwneud â chyllidebau Tai, Adfywio a Thir fel y'u hamlinellir yn y Gyllideb Ddrafft a gyflwynwyd ar xx Rhagfyr 2023.
2. Yn Atodiad A ceir dadansoddiad o'r ffigurau perthnasol o'r Gyllideb Ddrafft ar gyfer Newid Hinsawdd – Tai ac Adfywio yn ôl Maes Rhaglen Gwariant, Cam Gweithredu a Llinell Wariant yn y Gyllideb (BEL). Adlewyrchir y ffigurau hyn yn y tabl isod.

Tablau Ariannol

Newid Hinsawdd a Materion Gwledig – Tai ac Adfywio

CRYNODEB £000oedd	Cyllideb Derfynol 2023-24 Chwef 2023 Ailddatganwyd	Cyllideb Derfynol Ddangosol 2024-25 Chwef 2023 Ailddatganwyd	Gostyngiadau / Dyraniadau Cyllidebol	Newidiadau 2024-25	Cyllideb Ddrafft 2024-25 Rhagfyr 2023
Adnoddau	249,648	256,148	-27,000	-6,800	222,348
Cyfalaf	921,630	940,309	0	-37,330	902,979
Cyfanswm Adnoddau a Chyfalaf	1,171,278	1,196,457	-27,000	-44,130	1,125,327
Cyfanswm AME	-3,035	-2,527	0	0	-2,527
CYFANSWM Y GYLLIDEB	1,168,243	1,193,930	-27,000	-44,130	1,122,800

*Ni ddyrannwyd unrhyw gyfalaf trafodiadau ariannol ychwanegol fel rhan o'r Gyllideb Ddrafft. Ystyrir a gwneir dyraniadau fel rhan o'r Gyllideb Ddrafft.

Dyraniadau a wnaed i gefnogi Ymrwymadau'r Rhaglen Lywodraethu

3. Mae'r Gyfarwyddiaeth Tai ac Adfywio yn cefnogi'r gwaith o gyflawni nifer o ymrwymadau'r Rhaglen Lywodraethu. Yn unol ag egwyddorion rheoli'r gyllideb Llywodraeth Cymru, mae dyraniadau i gefnogi'r gwaith o gyflawni'r ymrwymadau hyn wedi targedu ymyriadau sy'n fforddiadwy ac yn cynnig gwerth am arian wrth hefyd geisio amddiffyn gwasanaethau rheng flaen sy'n diogelu'r bobl fwyaf agored i niwed yn ein cymdeithas. Rhoddir manylion y dyraniadau hyn a'r ymrwymadau yn y Rhaglen Lywodraethu a gefnogir ganddynt drwy'r papur hwn.
4. Cafodd Asesiad Effaith Integredig Strategol ei gyhoeddi ar y cyd â'n Cyllideb Ddrafft ar 19 Rhagfyr; noda sut mae ein hymyriadau wedi cael eu targedu i fynd i'r afael ag effeithiau economaidd, effeithiau ar yr hinsawdd ac effeithiau eraill. Gwnaed dyraniadau drwy'r portffolio hwn i fynd i'r afael ag effeithiau a nodwyd a chan gofio egwyddorion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol; rhoddir y manylion hyn drwy'r papur hwn.

Llinell Wariant yn y Gyllideb	Math o Gronfa	Dyraniad 2024-25 £000oedd <i>Cyllideb Ddrafft Rhag 2023</i>
Cymorth ac Atal Digartrefedd	Adnoddau	214,910

5. Mae cael cartref gweddus, diogel a fforddiadwy yn sylfaenol er mwyn sicrhau iechyd a llesiant pobl, ac i helpu pobl i ffynnu. Rydym yn parhau i ganolbwyntio felly ar sicrhau bod cartref o'r fath ar gael i bawb, ac ar ein nod hirdymor o roi terfyn ar ddigartrefedd, drwy ei wneud yn rhywbeth prin sy'n digwydd am gyfnodau byr ac na chaiff ei ailadrodd. Er mwyn cyflawni'r nod hwn, mae angen diwygio gwasanaethau digartrefedd yn sylfaenol er mwyn canolbwyntio ar atal ac ailgartrefu cyflym ac mae hyn yn flaenoriaeth allweddol yn y Rhaglen Lywodraethu ac yn rhan o'r cytundeb cydweithio â Phlaid Cymru. Mae diwygio'r system Dai yn cynnig y cyfle i gyfrannu'n sylweddol at Gymru decach a mwyn cyfartal.
6. Er mwyn cefnogi'r nod hwn, cyhoeddwyd Papur Gwyn ar roi terfyn ar ddigartrefedd ar 10 Hydref 2023 sy'n nodi'r camau diwygio sydd eu hangen o ran deddfwriaeth a pholisi er mwyn trawsnewid gwasanaethau fel eu bod yn canolbwyntio ar atal ac ailgartrefu cyflym. Mae parhau i fuddsoddi'n sylweddol mewn atal digartrefedd yn cyflawni amcanion polisi allweddol, yn enwedig mynd i'r afael â thlodi ac anfantais, yn gwella canlyniadau i unigolion a theuluoedd, ac yn lleihau'r pwysau ar wasanaethau cyhoeddus eraill. Felly mae'r ffocws parhaus a chynyddol ar fesurau atal drwy'r Grant Cymorth Tai a chyllid ehangach i atal digartrefedd yn hanfodol.
7. Y Grant Cymorth Tai yw'r prif grant ar gyfer atal digartrefedd ac mae'n helpu pobl sydd ag amrywiaeth o anghenion cymorth i fyw yn annibynnol a chynnal tenantiaethau a, thrwy hynny, leihau'r pwysau ar wasanaethau cyhoeddus eraill (yn enwedig iechyd a gofal cymdeithasol). Er gwaethaf sefyllfa hynod heriol y gyllideb

yn gyffredinol, rydym wedi diogelu'r Grant Cymorth Tai a chynnal ein buddsoddiad yn y gwasanaethau y mae'n eu cefnogi. Bydd ein cymorth yn sicrhau bod gennym system sy'n rhoi'r bobl gywir yn y cartrefi cywir yn y cymunedau cywir gyda'r cymorth cywir, er mwyn i bobl lwyddo a ffynnu.

8. O ystyried yr ystod eang o bobl y gall digartrefedd effeithio arnynt, rhoddwyd ystyriaeth sylweddol i grwpiau gwarchoddedig. Rydym wedi edrych ar y data a gallwn weld bod angen gwasanaethau penodol ledled Cymru i wasanaethu grwpiau penodol o gleientiaid sydd ag anghenion unigryw. Mae'r Grant Cymorth Tai yn helpu i gynnal y gwasanaethau arbenigol a all gefnogi grwpiau gwahanol, e.e. menywod y mae digartrefedd, yn ogystal â cham-drin domestig a thrais rhywiol, yn effeithio arnynt. Drwy gael y fath gymorth yn ei le, bydd menywod yn fwy tebygol o gysylltu â gwasanaethau, gan gynnwys darpariaeth llochesi, yn hytrach nag aros 'o'r golwg' ac mewn perygl. Yn yr un modd, bydd gwasanaethau sy'n sensitif o ran oedran neu rywioldeb yn hanfodol i gleientiaid LHDTTC+ ifanc sydd angen cymorth arbenigol er mwyn teimlo'n ddigon diogel i gyflwyno eu hunain a symud i lety mwy parhaol.
9. Mae sicrhau ein bod yn diwallu anghenion pobl ethnig leiafrifol amrywiol hefyd yn bwysig o ystyried effaith anghymesur digartrefedd ar rai pobl ethnig leiafrifol. Mae gwasanaethau hanfodol eraill rydym yn parhau i'w cefnogi drwy'r Grant Cymorth Tai yn cynnwys darpariaeth llety â chymorth (gan gynnwys llety i bobl ifanc a phobl hŷn) a chymorth lle bo'r angen i bobl fyw yn annibynnol ag amrywiaeth o anghenion gan gynnwys anabledau dysgu, salwch meddwl, problemau camddefnyddio sylweddau, a grwpiau y mae angen cymorth ychwanegol arnynt yn aml, gan gynnwys pobl sy'n gadael gofal, ffoaduriaid a phobl hŷn.
10. Mae'r buddsoddiad mewn gwasanaethau cymorth tai ac atal digartrefedd yn cyflawni amcan polisi allweddol, yn lleihau'r pwysau ar wasanaethau cyhoeddus eraill ac yn gwella canlyniadau i unigolion a theuluoedd. Dengys tystiolaeth gan Crisis UK fod pobl sy'n ddigartref am dri mis neu fwy yn costio £18,388 ar gyfartaledd i wasanaethau cyhoeddus (iechyd a chyfiawnder troseddol) dros y cyfnod o 12 mis. Mae'r ffocws parhaus ar fesurau atal drwy'r Grant Atal Digartrefedd a'r Grant Cymorth Tai i gadw pobl yn eu cartrefi yn fesurau hanfodol i arbed arian yn yr hirdymor felly.
11. Amcangyfrifodd ymchwil gan Cymorth Cymru a Phrifysgol Metropolitan Caerdydd i effaith gymdeithasol ac ariannol y Grant Cymorth Tai fod y grant yn gwneud arbediad blynyddol gros i wasanaethau cyhoeddus o £300.4m, neu arbediad blynyddol net o £176.7m (o ystyried gwariant blynyddol y Grant Cymorth Tai ym mis Gorffennaf 2019). Mae hyn yn cynrychioli arbediad net amcangyfrifedig i wasanaethau cyhoeddus yng Nghymru o £1.40 am bob £1 o gyllid ar gyfer y Grant Cymorth Tai. Mae pob £1 o gyllid y Grant Cymorth Tai yn gwneud arbediad net amcangyfrifedig o £5.20 ar gyfer gwasanaethau iechyd meddwl.
12. Felly, yn y pen draw, mae trawsnewid yn ymwneud â'r angen i symud adnoddau er mwyn lleddfu pwysau a galw o rannau eraill o'r system.

13. Bydd cyllid refeniw ychwanegol o £2m ar draws y gyllideb cymorth tai a digartrefedd, gan adeiladu ar y buddsoddiad ychwanegol yn 2023-24, yn rhoi hwb i fuddsoddiad mewn atal digartrefedd ac ymyriadau cymorth ledled Cymru ac yn cefnogi ein gwaith parhaus i drawsnewid gwasanaethau digartrefedd cyn y diwygiad deddfwriaethol ehangach. Gwyddom fod yr argyfwng costau byw wedi golygu bod llawer iawn o bobl yn cysylltu â gwasanaethau digartrefedd o hyd ac mae gennym 11,228 o bobl mewn llety dros dro ledled Cymru ar hyn o bryd, gan gynnwys 3,409 o blant dibynnol (ym mis Medi 2023).
14. Bydd y buddsoddiad parhaus ac ychydig uwch yn y Gyllideb Cymorth ac Atal Digartrefedd felly'n helpu awdurdodau lleol i gynyddu eu mesurau atal digartrefedd er mwyn ceisio lleihau llif y bobl y mae angen llety dros dro arnynt. Mae'r cynnydd o £2m wedi cael ei ostwng o £5m yn y gyllideb ddangosol gan adlewyrchu'r ffaith bod cylch pennu'r gyllideb wedi bod yn hynod o heriol eleni. Bydd swyddogion yn gweithio gyda'r sector i sicrhau bod y cyllid yn cael ei ddefnyddio mewn ffyrdd sy'n cael yr effaith ataliol fwyaf.
15. Rydym wedi dwyn ynghyd gyllid a oedd wedi'i rannu rhwng dwy Llinell Wariant yn y Gyllideb yn flaenorol (y Grant Cymorth Tai ac Atal Digartrefedd) er mwyn darparu un gronfa â thema gyffredin, sef atal digartrefedd a chefnogi dyletswyddau statudol Awdurdodau Lleol yn hyn o beth. Mae dod â'r Llinellau Gwariant yn y Gyllideb at ei gilydd yn cefnogi ein bwriad polisi i gefnogi cynnydd tuag at atal ac Ailgartrefu Cyflym. Yn ogystal â'r Grant Cymorth Tai, mae'r Llinell Wariant yn y Gyllideb yn cefnogi cyllid ar gyfer llety dros dro wrth inni symud tuag at ailgartrefu cyflym; cymorth i Awdurdodau Lleol ariannu swyddi er mwyn cydgysylltu gweithgareddau digartrefedd ac ystod o ddulliau hyblyg er mwyn atal digartrefedd.

O'r cyllid a ddyrannwyd i'r Llinell Wariant yn y Gyllideb ar gyfer Cymorth ac Atal Digartrefedd yn 2023-24, bydd **£2.63m** yn cefnogi'r ymrwymiad yn y Rhaglen Lywodraethu i ***“Defnyddio'r Ddeddf Rhentu Cartrefi i roi mwy o sicrwydd i rentwyr a datblygu cynllun cenedlaethol sy'n cyfyngu rhent i lefelau lwfans tai lleol i deuluoedd a phobl ifanc sy'n ddigartref neu sydd mewn perygl o fod yn ddigartref”***. Mae ein cynllun lesio cenedlaethol ar waith ledled Cymru, sy'n ceisio gwella mynediad at dai fforddiadwy tymor hwy yn y sector rhentu preifat. Gall awdurdodau lleol ddefnyddio'r cynllun i gyflawni eu dyletswyddau digartrefedd ac atal digartrefedd. Anogir perchnogion eiddo i roi eu heiddo ar les yn gyfnewid am sicrwydd rhent a chyllid ychwanegol i wella cyflwr yr eiddo; a bydd tenantiaid yn cael budd o ddeiliadaeth sicr tymor hwy (rhwng 5 ac 20 mlynedd) am renti a gyfyngir i gyfraddau Lwfans Tai Lleol. Mae cyllid refeniw yn cefnogi Awdurdodau Lleol i staffio a gweinyddu'r cynllun ac yn sail i gymhelliant perchnogion eiddo a chymorth tenantiaid.

Llinell Wariant yn y Gyllideb	Math o Gronfa	Dyraniad 2024-25 £000oedd <i>Cyllideb Ddrafft Rhag 2023</i>
Polisi Tai	Adnoddau	1,368

16. Mae £1.368m wedi cael ei ddyrannu i'r Llinell Wariant yn y Gyllideb ar gyfer Polisi Tai fel pecyn cyllid i ymgymryd ag amrywiaeth o weithgareddau er mwyn cyflawni ein hymrwymiaidau yn y Rhaglen Lywodraethu.
17. Rydym wedi cefnogi'r amcan **“Sicrhau bod landlordiaid Rhentu Doeth Cymru yn ymateb yn gyflym i gwynion am hiliaeth a throeddau casineb ac yn cynnig cymorth priodol”** drwy hyfforddi pob landlord ac asiant rheoli sy'n rhentu eiddo yng Nghymru. Mae dros 1,000 o landlordiaid/asiantiaid wedi cwblhau'r modiwl hyfforddiant hwn. Byddwn yn datblygu cynllun gweithredu gwrth-hiliaeth i'w ddefnyddio yn y Sector Rhentu Preifat y byddwn yn ceisio ei gyhoeddi cyn diwedd 2024.
18. Bydd cyllid refeniw o **£0.6m** yn parhau i gefnogi'r gwahanol elfennau o weithgarwch yn y **Cynllun Peilot ar gyfer Ail Gartrefi a Fforddiadwyedd** sy'n ategu'r Ymrwymiad yn y Rhaglen Lywodraethu sy'n nodi **“Creu Cynllun Tai Cymunedau Cymraeg”** a nifer o ymrwymiaidau'r Cytundeb Cydweithio. Mae'r cyllid hwn yn cynnwys uwch-reolwr ar gyfer y cynllun peilot yn Llywodraeth Cymru, dau aelod dynodedig o staff ar lawr gwlad yn ardal y cynllun peilot, gwaith gwerthuso a chyfnewid arferion da. Mae £8.5m ychwanegol wedi cael ei ddarparu dros dair blynedd er mwyn cefnogi'r canllawiau wedi'u teilwra ar gyfer Cymorth Prynu yn ardal y cynllun peilot. Rydym hefyd yn ymrwymedig i gefnogi Cyngor Gwynedd gyda'r sylfaen dystiolaeth a'r costau gweithredol sy'n gysylltiedig â rhoi cyfarwyddyd cynllunio Erthygl 4 ar waith yn ardal y cynllun peilot (pe bai Cyngor Gwynedd yn penderfynu ei fod yn dymuno rhoi cyfarwyddyd ar waith yn yr ardal). Mae'r cyllid hwnnw, £400k, yn rhedeg o flynyddoedd ariannol 23/24 – 25/26 a bwriedir iddo gefnogi'r gwaith o werthuso a rhannu gwersi a ddysgwyd ar draws Awdurdodau Cynllunio Lleol yng Nghymru.
19. Mae'r Rhaglen Lywodraethu hefyd wedi ymrwymo i **“Deddfu i weithredu ar argymhellion Comisiwn y Gyfraith mewn perthynas â diwygio lesddaliadau”**. Mae'r sector tai lesddaliadol yn rhan bwysig o'r farchnad dai genedlaethol. Mae'n cynnwys tua 4.5 miliwn o aelwydydd yng Nghymru a Lloegr. Mae tua dwy ran o dair o'r rhain yn fflatiau ac mae traean yn dai. Yng Nghymru, mae lesddaliadau yn cyfrif am tua 16% o'r holl anheddau. Mae hyn yn cyfateb i ffigur bras iawn o 235,000 o gartrefi. Mae Comisiwn y Gyfraith wedi cynnig diwygiadau eang er mwyn ei gwneud hi'n haws i lesddeiliaid ymestyn neu brynu rhydd-ddaliad eu cartrefi a hyrwyddo mabwysiadu cyfunddaliad fel math o berchnogaeth sy'n cynnig mwy o hawliau na lesddaliad. Mae'r Gweinidog wedi ymrwymo i ddiwygio'r system lesddaliadau drwy gydweithio â Llywodraeth y DU, yn enwedig am fod rhai agweddau ar y ddeddfwriaeth i weithredu argymhellion Comisiwn y Gyfraith yn debygol o ymwneud â materion a gedwir yn ôl. Drwy ddilyn y trywydd hwn gellir cyflwyno set fwy cynhwysfawr a buddiol o ddiwygiadau i lesddeiliaid yng Nghymru cyn gynted â phosibl. Bydd cyllid ychwanegol parhaus yn cefnogi ymgysylltiad â'r gwaith o ddatblygu'r ddeddfwriaeth bwysig hon, gan sicrhau bod y newidiadau a wneir yn diwallu anghenion lesddeiliaid yng Nghymru.

20. Drwy weithredu argymhellion Comisiwn y Gyfraith ar ddiwygio lesddaliadau a sicrhau bod manau agored a chyfleusterau ar ystadau yn cael eu hariannu'n deg, sy'n un o ymrwymadau eraill y Rhaglen Lywodraethu, byddwn yn cyfrannu at ein hamcan llesiant o wneud ein dinasoedd, trefi a phentrefi yn fannau hyd yn oed yn well i fyw a gweithio ynddynt.
21. Bydd y balans o gyllid yn helpu i gyflawni amrywiaeth o weithgareddau sy'n canolbwyntio ar sicrhau bod gan bawb gartref clyd ac y cyflawnir cydraddoldeb ac y cyrhaeddir safonau tai uchel ledled Cymru. Mae hyn yn cynnwys cyflawni'r ymrwymadau canlynol yn y Rhaglen Lywodraethu, gan gynnwys **Datblygu mesurau treth, cynllunio a thai effeithiol pellach i sicrhau bod buddiannau pobl leol yn cael eu gwarchod**. Mae'r ymrwymadau hyn yn ymwneud â'n gwaith ym maes datrysiadau ail gartrefi a thai fforddiadwy. Ar y cam hwn, rydym wedi gwneud newidiadau i drethi lleol ar gyfer ail gartrefi a llety hunanddarpar (premiwm y Dreth Gyngor a throthwyon ardrethi annomestig), cyflwyno newidiadau allweddol i'r system gynllunio, ac rydym yn parhau i weithio ar amrywiadau rhanbarthol i'r Dreth Trafodiadau Tir. Rydym hefyd wedi sefydlu cynllun peilot i brofi ymyriadau yn Nwyfor. Bydd y gyllideb yn cefnogi'r gwaith o gyflwyno a gwerthuso'r cynllun peilot yn ogystal â chydgysylltiad canolog ein gwaith datblygu a gweithredu polisi.

Llinell Wariant yn y Gyllideb	Math o Gronfa	Dyranid 2024-25 £000oedd <i>Cyllideb Ddrafft Rhag 2023</i>
Sector Rhentu Preifat	Cyfalaf	1,500

22. Bydd mynediad at fwy o dai fforddiadwy o ansawdd da yn sbardun allweddol wrth helpu i ddiwallu anghenion pobl Cymru. Bwriedir i gynllun lesio'r sector rhentu preifat, a elwir yn Gynllun Lesio Cymru, fynd i'r afael â rhai o'r anawsterau y mae landlordiaid a thenantiaid yn eu profi yn y sector rhentu preifat drwy wella mynediad at dai fforddiadwy tymor hwy yn y sector rhentu preifat. Mae'r cynllun yn cael ei roi ar waith ledled Cymru, ac mae 17 o'r 22 o Awdurdodau Lleol wedi cofrestru ar ei gyfer ar hyn o bryd. Mae'r cynllun yn cysylltu'n uniongyrchol â'r gwaith o gyflawni'r ymrwymiad yn y Rhaglen Lywodraethu sy'n nodi **datblygu cynllun cenedlaethol sy'n cyfyngu rhent i lefelau lwfans tai lleol i deuluoedd a phobl ifanc sy'n ddigartref neu sydd mewn perygl o fod yn ddigartref**.
23. O dan y cynllun, mae perchnogion eiddo yn rhoi eu heiddo ar les i'r awdurdod lleol yn gyfnewid am sicrwydd rhent (a osodir ar gyfradd berthnasol y Lwfans Tai Lleol) a chyllid ychwanegol i wella cyflwr yr eiddo a bydd yr awdurdodau lleol yn gallu defnyddio'r cynllun i gyflawni eu dyletswyddau o ran digartrefedd ac atal digartrefedd. Yr uchelgais yw, erbyn diwedd blwyddyn 5, y bydd pob awdurdod lleol wedi rhoi 1% o'u sector rhentu preifat ar les drwy'r cynllun, sef tua 2,000 o eiddo ledled Cymru (yn seiliedig ar yr 17 o Awdurdodau Lleol sydd wedi cofrestru hyd yn hyn). Yn ystod blwyddyn gyntaf Cynllun Lesio Cymru, roedd oddeutu 75% o'r eiddo a ymunodd â'r cynllun wedi bod yn wag yn flaenorol am fwy na chwe mis, sy'n helpu i gynyddu'r cyflenwad o eiddo sydd ar gael.

24. Bwriedir i'r cynllun ddarparu llety i'r bobl hynny sy'n wynebu risg o fod yn ddigartref ac mae wedi'i gynllunio i adlewyrchu anghenion plant a rhieni a/neu ofalwyr, pobl â nodweddion gwarchoddedig o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010, a phobl eraill a all wynebu rhwystrau penodol.
25. Gan fod y cynllun yn darparu cartref hirdymor i unigolion, mae buddiannau amrywiol yn gysylltiedig â hynny, gan gynnwys iechyd corfforol a meddyliol gan ei fod yn darparu llety sefydlog ar gyfraddau lwfans tai lleol i aelwydydd ar incymau isel gan wneud y sector rhentu preifat yn hygyrch i'r rhai sydd wedi'u hallgáu'n ariannol ar hyn o bryd neu sy'n byw mewn llety o'r ansawdd gwaethaf yn y sector rhentu preifat. Mae darparu tai o ansawdd da, lle sicrheir hyd deiliadaeth, yn helpu i atal a lliniaru cyflyrau corfforol a meddyliol tenantiaid gan arwain at lai o bwysau ar y GIG a chymdeithas iachach.
26. Bydd rhoi mwy o sicrwydd o ran llety i denantiaid yn cyfrannu at Gymru Iach a mwy Cyfartal, Cymru o Gymunedau Cydlynus, a Chymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu. Dangosir hyn gan fuddiannau iechyd clir cael cartref o ansawdd da sy'n fforddiadwy ac a leolir mewn man diogel.
27. Mae buddsoddi yn y sector rhentu preifat yn cyfrannu at yr economïau lleol, gan greu a chefnogi swyddi a chyfleoedd hyfforddi, a gwella iechyd, llesiant ac ansawdd bywyd pobl. Fel rhan o'r gwaith hwn eir ati i wella'r stoc dai ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol ac ansawdd y stoc dai honno yn y sector rhentu preifat. Mae cefnogi'r gwaith o ddarparu cartrefi fforddiadwy hefyd yn helpu i greu swyddi, cyfleoedd hyfforddi a chadwyni cyflenwi datblygu tai lleol.
28. Mae'r rhan fwyaf o gyllid Llywodraeth Cymru yn anelu at gefnogi'r rhai sydd â'r angen blaenoriaethol mwyaf am dai a mentrau i ddarparu tai newydd a/neu fforddiadwy. Mae'r cynllun hwn yn diwallu anghenion yn wahanol drwy geisio lleddfu'r pwysau ar y galw am dai cymdeithasol drwy ddefnyddio'r sector rhentu preifat a chynyddu opsiynau i ddiwallu anghenion tai brys.

Llinell Wariant yn y Gyllideb	Math o Gronfa	Dyraniad 2024-25 £000oedd <i>Cyllideb Ddrafft Rhag 2023</i>
Byw'n Annibynnol	Cyfalaf	19,500
	Adnoddau	5,103

29. Mae addasiadau yn fuddsoddiad ataliol effeithiol i gefnogi pobl i fyw'n annibynnol a gwella iechyd a llesiant pobl hŷn, ac oedolion a phlant anabl. Gallant atal cwmpadau, lleihau'r angen i fynd i'r ysbyty a hwyluso'r broses o ryddhau cleifion, lleihau'r ddibyniaeth ar ofal, osgoi'r angen i symud i mewn i ofal preswyl a gwella ansawdd bywyd a llesiant unigolion, eu teuluoedd a'u gofalwyr yn sylweddol.

30. Mae'r Rhaglen Byw'n Annibynnol yn cefnogi amrywiaeth o weithgareddau:

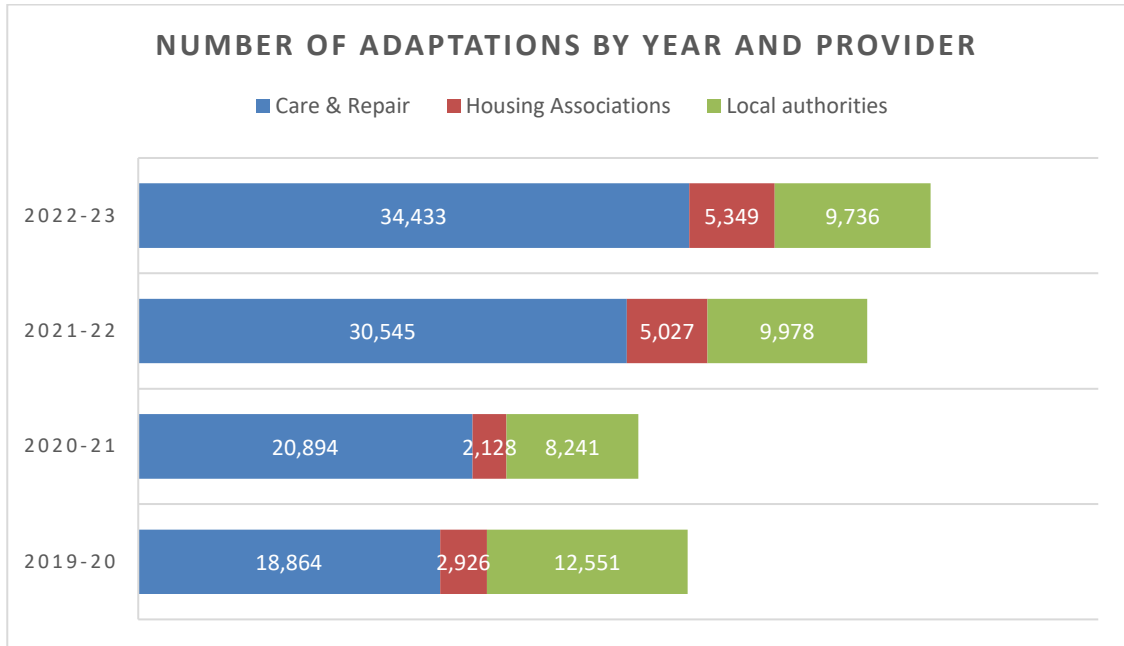
<ul style="list-style-type: none">
• Byddwn yn cynnal ein cyllid cyfalaf ar gyfer awdurdodau lleol o dan y rhaglen Galluogi fel y gallant ddarparu addasiadau canolig, megis lifftiau grisiau ac ystafelloedd gwlyb mynediad gwastad lawr grisiau, heb ddefnyddio prawf modd, fel y byddai'n ofynnol ar gyfer Grant Cyfleusterau i'r Anabl.
<ul style="list-style-type: none">
• Byddwn yn parhau i gefnogi asiantaethau Gofal a Thrwsio fel y gallant gyflawni addasiadau bach yn gyflym fel bod modd rhyddhau pobl o ysbytai'r GIG yn amserol ac atal pobl rhag cael eu derbyn i'r ysbyty yn ddiangen. Mae hyn yn lleddfu costau ar y GIG ac yn lleihau'r pwysau ar ofal cartref a gofal preswyl.
<ul style="list-style-type: none">
• Mae ein Grant Addasiadau Ffisegol yn galluogi cymdeithasau tai traddodiadol i wneud addasiadau ar gyfer tenantiaid mewn tai cymdeithasol ac yn lleihau'r pwysau ar gyllidebau cyfalaf awdurdodau lleol ar gyfer Grantiau Cyfleusterau i'r Anabl.

31. Mae'r buddsoddiad hwn mewn tai o fudd sylweddol i'r GIG a gwasanaethau gofal, ac yn cyfrannu at yr agendâu cydraddoldebau a threchu tlodi. Drwy hwyluso byw'n annibynnol, caiff y rhaglen effaith hynod gadarnhaol ar bobl hŷn ac anabl.

32. Yng nghyd-destun Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, mae darparu addasiadau er mwyn galluogi pobl i barhau i fyw'n annibynnol yn ymyriad ataliol hirdymor ac mae'n cynnwys pobl anabl yn y broses o wneud dewisiadau am eu bywydau. Mae'r cyfalaf hefyd yn fuddsoddiad mewn swyddi lleol gan mai contractwyr a chadwyni cyflenwi lleol a ddefnyddir fwyaf.

33. Mae angen yn parhau i gynyddu mewn termau real, o ganlyniad i COVID-19 a "COVID hir" ac wrth i gyfran y boblogaeth hŷn gynyddu'n gyflymach na disgwyliad oes iach. Rydym yn cofnodi nifer yr addasiadau a ddarperir bob blwyddyn. Mae'r siart ganlynol yn dangos sut mae'r galw wedi cynyddu dros y pedair blynedd diwethaf:

*data dangosol yw data 2022-23 gan nad ydynt wedi cael eu glanhau eto.

34. Mae Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol yn darparu cyllid ychwanegol ar gyfer addasiadau, cyfarpar a thechnoleg cynorthwyol yn eu rhanbarthau drwy'r Gronfa Tai â Gofal, drwy eu cyllid dewisol a'r £3m a neilltuwyd i gefnogi Grantiau Cyfleusterau i'r Anabl ar gyfer awdurdodau lleol.

Llinell Wariant yn y Gyllideb	Math o Gronfa	Dyraniad 2024-25 £000oedd <i>Cyllideb Ddrafft Rhag 2023</i>
Diogelwch Adeiladau	Adnoddau	4,500
	Cyfalaf	127,270

35. Mae Diogelwch Adeiladau yn flaenoriaeth i Lywodraeth Cymru. Mae'n hollbwysig bod preswylwyr yn teimlo'n ddiogel yn eu cartrefi.

36. Nododd y gwersi a ddysgwyd o'r adolygiadau a'r ymholiadau feysydd i wella diogelwch adeiladau. Gwnaethom gynnig Cyfundrefn Diogelwch Adeiladau newydd sy'n cyflwyno diwygiad sylweddol i'r system bresennol.

37. Mae dau faes gwaith penodol yn Rhaglen Diogelwch Adeiladau Cymru:

<ul style="list-style-type: none"> • mynd i'r afael â materion diogelwch tân mewn adeiladau sy'n 11 metr neu fwy o uchder yn ein stoc adeiladau bresennol
<ul style="list-style-type: none"> • diwygio diogelwch adeiladau yn sylfaenol, sy'n ystyried sut y gallwn sicrhau bod adeiladau â sawl annedd mor ddiogel â phosibl yn y dyfodol.

38. Mae cefnogi'r gwaith o adfer adeiladau sydd â diffygion diogelwch tân presennol wrth ymdrin â'r heriau sy'n gysylltiedig â dwyn y rhai sy'n gyfrifol i gyfrif yn gymhleth iawn, yn enwedig gan nad yw pob agwedd ar y materion hyn o fewn pwerau Llywodraeth Cymru.

39. Fodd bynnag, er gwaethaf yr heriau hyn, cadarnhawyd yn ddiweddar bod llwybr i adfer pob adeilad preswyl yng Nghymru sy'n 11 metr neu fwy o uchder. Nid yw hyn yn gyfyngedig i gladin yn unig, a Chymru yw'r unig wlad a all hawlio hyn.

40. Ers lansio Cronfa Diogelwch Adeiladau Cymru ym mis Medi 2021, nodwyd 194 o adeiladau y mae angen arolwg ymwithiol arnynt. Hyd yn hyn, mae 169 o arolygon wedi cael eu cwblhau, y talwyd amdanynt gan Lywodraeth Cymru. Mae angen trwyddedau er mwyn cael mynediad at y 25 o adeiladau sy'n weddill, ac mae'r gwaith o drefnu'r trwyddedau hyn yn mynd rhagddo.

41. Ochr yn ochr ag arolygon, rydym hefyd wedi mynd ati i negodi â datblygwyr er mwyn sicrhau eu bod yn talu i adfer materion diogelwch tân lle bynnag y bo modd. Mae hyn yn cynnwys paratoi Cytundeb Datblygwyr a contract ffurfiol.

42. Mae 11 o ddatblygwyr blaenllaw yn y DU wedi ymrwymo i'r contract, sy'n golygu eu bod yn cytuno i fynd i'r afael â materion diogelwch tân hanfodol i fywyd mewn adeiladau preswyl sy'n 11 metr neu fwy o uchder, a ddatblygwyd dros y 30 mlynedd diwethaf.

43. Mae'r contractau hyn yn nodi 130 o adeiladau, y cadarnhawyd bod angen gwaith ar 110 ohonynt hyd yn hyn. Mae gwaith wedi dechrau ar 34 o adeiladau, a bwriedir dechrau gwaith ar 34 o adeiladau eraill yn 2024.
44. Mae gwaith hefyd wedi cael ei wneud i ystyried sut y gellir cefnogi datblygwyr llai, na allant fforddio costau llawn gwaith adfer o bosibl. Mae hyn yn cynnwys ystyried y manteision cymdeithasol ac economaidd ehangach y mae'r cwmnïau hyn yn eu cyflwyno i'r cymunedau y maent yn gweithredu ynddynt wrth ystyried eu gallu i gyfrannu at waith.
45. Yng Nghymru, mae 31 o adeiladau eraill hyd yma wedi cael eu nodi fel rhai amddifad, lle mae'r datblygwr wedi mynd i'r wal, ni ellir nodi pwy yw'r datblygwr, neu codwyd yr adeilad dros 30 o flynyddoedd yn ôl. Yn yr achosion hyn, nid oes datblygwr i gyfrannu at y gwaith a chaiff y gost hon ei thalu'n llawn gan Lywodraeth Cymru. Mae gwaith wedi dechrau ar dri o'r adeiladau hyn, ac mae rhaglenni gwaith manwl yn cael eu datblygu ar gyfer adeiladau eraill yn y garfan hon.
46. Yn olaf, mae gwaith i adfer adeiladau yn y sector cymdeithasol yn parhau. Mae £39 miliwn arall wedi cael ei neilltuo i'r ffrwd waith hon. Bydd cyfanswm o 131 o adeiladau yn cael budd o'r cyllid hwn, neu wedi cael budd ohono eisoes.
47. Gan y gall gwaith gymryd amser, rydym wedi lansio Cynllun Cymorth i Lesddeiliaid er mwyn cefnogi'r lesddeiliaid hynny sy'n wynebu caledi ariannol difrifol, gan gynnig cyngor ariannol annibynnol a, lle y bo'n briodol, yr opsiwn i werthu eu fflat a naill ai ei rentu'n ôl neu symud ymlaen.
48. Hyd yn hyn, mae'r cynllun wedi cael 22 o geisiadau. Mae 11 wedi bod yn gymwys, ac mae dau werthiant wedi'u cwblhau. Mae saith ymgeisydd wrthi'n mynd drwy'r broses o brynu eiddo, mae un ymgeisydd yn darparu gwybodaeth bellach i'r swyddog sy'n ymdrin â'r achos, ac mae un yn cael ei adolygu.
49. Mae angen Cynllun Cymorth i Lesddeiliaid oherwydd yr anawsterau y mae rhai lesddeiliaid yn eu hwynebu wrth geisio gwerthu fflatiau y mae materion diogelwch tân yn effeithio arnynt. Fodd bynnag, ym mis Rhagfyr 2023, mae Sefydliad Brenhinol y Syrfewyr Siartredig yn cyhoeddi ei ganllawiau diwygiedig ar brisio cladin, sy'n cynnwys Cymru. Bydd y canllawiau hyn yn gam mawr i sicrhau cysondeb a thryloywder yn y broses brisio ar gyfer fflatiau y mae problemau cladin yn effeithio arnynt.
50. Bydd y canllawiau diwygiedig yn helpu priswyr a benthycwyr i wneud penderfyniadau a fydd, yn eu tro, yn lleihau drwgdeimlad ac oedi i'r rhai sy'n prynu ac yn gwerthu cartrefi a lesddeiliaid sy'n dymuno ailforgeisio eu cartrefi.
51. Yn ogystal â'r Cynllun Cymorth i Lesddeiliaid, bydd cymorth hefyd ar gael i lesddeiliaid o dan gynllun newydd i ddarparu cyngor cyfreithiol annibynnol i'r rheini sydd â phryderon am ddiogelwch tân eu hadeilad a'r gwaith sy'n cael ei wneud i'w adfer.

52. Bydd lesddeiliaid yn gallu cael gafael ar y cyngor hwn drwy'r Gwasanaeth Cyngori ar Lesddaliadau a fydd yn cyfeirio lesddeiliaid at gyngor cyfreithiol arbenigol am ddim. Bydd y gwasanaeth newydd hwn yn helpu i atal anghydfodau ac oedi a all fod yn gostus. Mae'r cyngorwyr cyfreithiol yn cael eu caffael ar hyn o bryd, gyda'r nod o lansio'r gwasanaeth hwn yn 2024.

53. Bydd Tîm Arolygu ar y Cyd, sy'n gweithio mewn partneriaeth ag asiantaethau gorfodi presennol, yn cynnig llwybr arall i wella diogelwch adeiladau i breswylwyr. Mae cwmni cyfyngedig wedi cael ei sefydlu i gynnal y Tîm Arolygu ar y Cyd ac mae'r broses recriwtio wedi dechrau. Mae gwaith wedi dechrau gydag awdurdodau lleol ac Awdurdodau Tân ac Achub er mwyn pennu methodoleg arolygu a rhaglen o adeiladau i'w harolygu.

54. Rydym yn ymrwymedig i sicrhau bod ymgysylltu â phreswylwyr wrth wraidd ein diwygiadau deddfwriaethol a gwnaeth ein papur gwyn amlinellu diwygiadau eofn a phwysig i atgyfnerthu llais preswylwyr er mwyn sicrhau eu bod yn chwarae mwy o ran mewn materion sy'n effeithio ar eu cartrefi ac y gallant fod yn hyderus bod eu hadeiladau'n ddiogel. Dylai pob preswlydd, ni waeth beth fo'i ddeiliadaeth, ddisgwyl bod ei lais yn cael ei glywed. Mae cyfathrebu ac ymgysylltu'n dda â phreswylwyr yn hanfodol, nid yn unig i ddiogelwch adeiladau ond hefyd i gydlyniant cymunedol a llesiant cymdeithasol. Bydd y cyllid hwn yn cefnogi'r gwaith o ddatblygu'r ymrwymadau hyn.

55. Bydd y Bil Diogelwch Adeiladau (Cymru), a gaiff ei gyflwyno yn ddiweddarach yn ystod tymor y Senedd hon, yn arwain at gyfundrefn diogelwch adeiladau newydd ar gyfer adeiladau preswyl amlfeddiannaeth yng Nghymru yn ystod eu cam meddiannu. Yn fras, y bwriad yw adeiladu ar y cynigion a nodwyd yn yr ymgynghoriad ar Bapur Gwyn "Adeiladau Mwy Diogel yng Nghymru" er mwyn:

<ul style="list-style-type: none"> Sefydlu system reoleiddio gadarn a chydlynol, a fydd yn dwyn y rhai sy'n gyfrifol i gyfrif ac yn sicrhau y caiff gwybodaeth gywir a chyfredol ei chadw am bob adeilad o fewn y cwmpas.
<ul style="list-style-type: none"> Pennu llinellau atebolrwydd a chyfrifoldebau clir i'r rheini sy'n berchen ar adeiladau preswyl amlfeddiannaeth ac yn eu rheoli.
<ul style="list-style-type: none"> Adolygu gofynion y Gorchymyn Diogelwch Tân ar gyfer anheddau domestig a sicrhau bod llais preswylwyr a gwaith ymgysylltu â phreswylwyr wrth wraidd y diwygiadau.

Llinell Wariant yn y Gyllideb	Math o Gronfa	Dyraniad 2024-25 £000oedd <i>Cyllideb Ddrafft Rhag 2023</i>
Lwfans Atgyweiriadau Mawr a Chyllid Gwaddol	Cyfalaf	108,000

56. Mae Llywodraeth Cymru, ynghyd â landlordiaid cymdeithasol sy'n bartneriaid cyflawni, wedi buddsoddi biliynau o bunnau er mwyn cynnal ansawdd cartrefi cymdeithasol ledled Cymru a'i wella'n sylweddol dros y ddau ddegawd diwethaf, ers cyflwyno'r Safon Ansawdd Tai Cymru (SATC) wreiddiol. Erbyn 2022, mae'r holl dai cymdeithasol yng Nghymru wedi cyrraedd y Safon heriol ac mae landlordiaid cymdeithasol yn parhau i gynnal y Safon honno heddiw.
57. Cafodd fersiwn newydd o SATC ei lansio ym mis Hydref 2023. Mae'r safon newydd hon yn adeiladu ar gyflawniadau rhagorol y safon flaenorol, gan ganolbwyntio ar ofynion gwrthdodi o hyd, gwella effeithlonrwydd ynni, gyda'r nod o roi mwy o arian ym mhocedi tenantiaid, a chefnogi eu cysur a'u llesiant. Yn wyneb yr argyfwng costau byw a'r argyfwng newid hinsawdd ni allwn aros yn ein hunfan a rhaid inni barhau i geisio sicrhau cynnydd a gosod safonau i fynd i'r afael â datgarboneiddio drwy amrywiaeth o fesurau mewn tai cymdeithasol presennol. Mae'r Safon Ansawdd Tai Cymru gyfredol eisoes wedi gwella effeithlonrwydd ynni cartrefi cymdeithasol, sy'n fantais fawr yn yr argyfwng costau byw presennol. Mae SATC 2023 yn adeiladu ar hyn wrth barhau i ofyn am fwy o ran effeithlonrwydd ynni.
58. Fodd bynnag, mae'r safon newydd yn canolbwyntio ar fwy na datgarboneiddio yn unig oherwydd cyflwynwyd y gofyniad i ddarparu lloriau addas drwy'r cartref ar gyfer pob tenantiaeth newydd os oes angen ynghyd â safonau effeithlonrwydd dŵr, gan annog landlordiaid i ystyried cyfleoedd bioamrywiaeth ar y tir y maent yn berchen arno ac yn ei reoli.
59. Caiff £108m y flwyddyn ei wario drwy Safon Ansawdd Tai Cymru (SATC) i gynorthwyo landlordiaid cymdeithasol i ddarparu cartrefi cymdeithasol cynnes o ansawdd da, i rai o aelwydydd mwyaf agored i niwed Cymru. Mae hyn yn 35% o SATC i gyflawni a chynnal y safon, rhoddodd y sector 65% i mewn. Byddai unrhyw leihad mewn cyllid yn golygu bod landlordiaid yn gwario mwy i gynnal a chadw cartrefi presennol i safon SATC, gan beryglu eu gallu i gyflenwi cartrefi newydd a chyflawni mesurau diogelwch adeiladau.
60. Bydd SATC2023 yn canolbwyntio ar ddatgarboneiddio tai cymdeithasol ac mae rhaglen Ôl-osod er mwyn Optimeiddio Llywodraeth Cymru yn hwyluso gwaith profi a dysgu er mwyn llywio gwaith ôl-osod hirdymor ehangach ar bob cartref, ar draws pob deiliadaeth yng Nghymru. Bydd buddsoddiad parhaus SATC 2 o 2023 ynghyd â chyllid y Rhaglen Ôl-osod er mwyn Optimeiddio yn parhau i roi hwb i ffyniant lleol drwy dwf BBaChau, a datblygu cadwyni cyflenwi.
61. Mae trefniadau cytundebol taliadau gwaddoli i Drosglwyddiadau Gwirfoddol ar Raddfa Fawr yn weithredol am 30 mlynedd i gyd, ac mae gan y rhan fwyaf o'r LCCau trosglwyddo stoc 15-20 mlynedd yn weddill ar eu cytundeb â Llywodraeth Cymru. Byddai torri'r cytundeb yn peri'r risg o Adolygiad Barnwrol yn syth.

Llinell Wariant yn y Gyllideb	Math o Gronfa	Dyraniad 2024-25 £000oedd <i>Cyllideb Ddrafft Rhag 2023</i>
Eiddo Preswyl - Datgarboneiddio ac Ansawdd	Adnoddau	1,673
	Cyfalaf	92,000

62. Mae'r 1.4m o gartrefi yng Nghymru yn gyfrifol am 27% o'r holl ynni a ddefnyddir ac am 15% o'n holl allyriadau Nwyon Tŷ Gwydr ar ochr y galw. Mae ôl-osod y cartrefi hyn yn fesur ataliol sylfaenol oherwydd mae'n ceisio gwella effeithlonrwydd ynni cartrefi er mwyn lleihau eu hallyriadau carbon i helpu Gweinidogion Cymru i gyflawni targedau carbon cyfreithiol rwymol, yn ogystal â'r ymrwymiad yn y Rhaglen Lywodraethu i ddatgarboneiddio cartrefi preswyl drwy ôl-osod. Amcangyfrifir y bydd yn costio cyfanswm o ryw £15bn i ddatgarboneiddio'r stoc dai yn seiliedig ar amcangyfrifon Ysgol Pensaernïaeth Cymru, y mae mwy na £10bn ar gyfer y stoc tai cymdeithasol a chartrefi mewn tlodi tanwydd.

63. Mae cyllid refeniw yn cael ei ddefnyddio i gefnogi'r ganolfan Perfformiad Sero Net Tai sy'n darparu cymorth annibynnol i'r sector tai yng Nghymru. Caiff y ganolfan ei rhedeg fel model busnes 'Er Da' a bydd yn gwneud y canlynol:

<ul style="list-style-type: none"> • dwyn ynghyd arbenigedd mewn ymchwil a datblygu ym maes datgarboneiddio sy'n symud yn gyflym;
<ul style="list-style-type: none"> • darparu gwybodaeth dechnegol;
<ul style="list-style-type: none"> • cyngor ac arbenigedd ôl-osod sy'n benodol i dai;
<ul style="list-style-type: none"> • galluogi mynediad at unigolion cymwysedig a BBaChau sydd wedi'u hardystio i gynnal arolygon a gweithgareddau datgarboneiddio;
<ul style="list-style-type: none"> • gweithredu fel cyfrwng dysgu i gynhyrchu data ar y cynlluniau a gefnogir, er mwyn rhannu â sefydliadau eraill. Bydd hyn yn helpu'r sector tai ar draws pob deiliadaeth i wybod beth sy'n gweithio, a'r un mor bwysig – beth nad yw'n gweithio.

64. Defnyddir cyllid refeniw i helpu i gefnogi'r gwaith o ddatblygu'r agenda ddatgarboneiddio ar gyfer tai a chyflawni'r rhaglen Ôl-osod er mwyn Optimeiddio. Hefyd defnyddir cyllid refeniw i dalu costau staff ychwanegol er mwyn cyflawni'r buddsoddiad cyfalaf sy'n deillio o ôl-osod cartrefi. Heb y cyllid hwn ni chaiff yr hyn i'w gyflawni o dan y Rhaglen Lywodraethu ei gyflawni. Er mwyn gwario buddsoddiad cyfalaf sylweddol mae angen sgiliau a goruchwyliaeth briodol er mwyn sicrhau bod gweithgareddau cyllido yn unol â'r safonau uchaf o lywodraethu corfforaethol a rheoli risg. Mae'n allweddol bod buddsoddiad cyfalaf sylweddol yn cyflawni gwerth o'r pwrs cyhoeddus.

65. Bydd ein buddsoddiad yn y maes hwn (refeniw a chyfalaf) yn cefnogi'r gwaith o gyflawni'r ymrwymiad yn y Rhaglen Lywodraethu i “**Parhau i wella cartrefi**

presennol, gan ein helpu i fynd i'r afael â thlodi tanwydd, creu swyddi mawr eu hangen, cyfleoedd hyfforddi a chadwyni cyflenwi”.

66. Caiff cyllid cyfalaf ei ddefnyddio'n bennaf i gefnogi'r sector tai cymdeithasol, drwy'r Rhaglen Ôl-osod er mwyn Optimeiddio. Ein huchelgais yw sicrhau bod yr holl landlordiaid tai cymdeithasol yn cymryd rhan yn y cynllun hwn fel y gallant integreiddio'r agenda ddatgarboneiddio yn eu rhaglenni cynnal a chadw cynlluniedig. Er mwyn cefnogi a hwyluso hyn, rydym wedi newid y Rhaglen Ôl-osod er mwyn Optimeiddio o gynllun sy'n seiliedig ar gystadleuaeth i gynllun a ariennir drwy fformiwla, ac ar gyfer y ddwy flynedd ariannol flaenorol (2022/23 a 2023/24) a'r flwyddyn ariannol sydd ar ddod (2024/25) rydym wedi rhoi dyraniadau dangosol i landlordiaid er mwyn cefnogi eu prosesau cynllunio.
67. Bydd y Rhaglen Ôl-osod er mwyn Optimeiddio yn cynnig cyllid bwlch i landlordiaid er mwyn helpu i hwyluso'r gwaith o ddatgarboneiddio'r stoc dai. Mae hwn yn faes cyllidebol allweddol gan fod y cyfraniad cyllid yn uniongyrchol gysylltiedig â chymryd camau i fynd i'r afael â'r agenda ddatgarboneiddio – gan felly effeithio ar yr amserlen ar gyfer targedau newid hinsawdd cyfreithiol rwymol a'r ymrwymiad yn y Rhaglen Lywodraethu i ddatgarboneiddio rhagor o gartrefi drwy ôl-osod, yn ogystal ag effeithio ar y cynnydd tuag at fesurau datgarboneiddio SATC 2023.
68. Bydd y cyllid grant parhaus yn golygu y bydd yr adnoddau, y strategaethau a'r buddiannau economi sylfaenol a ddechreuwyd gan y Rhaglen Ôl-osod er mwyn Optimeiddio yn parhau i gael eu datblygu a'u cynnal ar lefel sydd ei hangen er mwyn datblygu'r cyfleoedd i gyflawni yn erbyn ymrwymadau adferiad economaidd gwyrdd y Cabinet.
69. Rhaid ystyried y buddsoddiad yn SATC ac ôl-osod er mwyn optimeiddio ar draws tai Cymru yn erbyn cefndir buddiannau sylweddol i lesiant, arbedion cost mewn gwasanaethau a thwf economaidd lleol. Gallai buddsoddi mewn dros filiwn o gartrefi y degawd hwn greu enillion economaidd mawr yn ogystal â lleihau ein hallyriadau a lefelau o dlodi tanwydd.
70. Mae ôl-osod y cartrefi hyn yn fesur ataliol sylfaenol am ei fod yn ceisio gwella effeithlonrwydd ynni cartrefi er mwyn lleihau eu hallyriadau carbon i helpu Gweinidogion Cymru i gyflawni targedau carbon cyfreithiol rwymol. Bydd ein strategaeth a'n buddsoddiad yn blaenoriaethu tai cymdeithasol, yn dangos arfer orau, yn datblygu cadwyni cyflenwi a sgiliau a fydd yn ysgogi'r farchnad ac yn llywio strategaeth ar gyfer rhaglenni ôl-osod cartrefi perchennog-ddeiliaid. Mae'n ei gwneud yn ofynnol i landlordiaid cymdeithasol, eu tenantiaid, BBaChau, cyrff cyllido a rhanddeiliaid allweddol eraill gydweithio er mwyn cyflawni canlyniadau sydd o fudd i bawb.

Llinell Wariant yn y Gyllideb	Math o Gronfa	Dyraniad 2024-25 £000oedd <i>Cyllideb Ddrafft Rhag 2023</i>
-------------------------------	---------------	---

Cronfa Rhyddhau Tir	Adnoddau	2,250*
	Cyfalaf	25,000**

*Heb gynnwys Incwm Ad-dalu Llinell Wariant yn y Gyllideb o £3.800m

**Heb gynnwys Incwm Ad-dalu Llinell Wariant yn y Gyllideb o £9.361m

71. Bydd y cyllid refeniw a'r £100k ychwanegol ar gyfer 24/5 yn cefnogi'r Is-adran Tir i gyflawni uchelgais y Gweinidogion o gynyddu nifer y tai fforddiadwy/cymdeithasol a ddarperir ledled Cymru a chyflwyno "Safleoedd Enghreifftiol" yn ei phortffolio tir. Mae'r cyllid Cyfalaf a Refeniw yn hanfodol er mwyn i lif sefydlog o dir gael ei wireddu dros y 5 mlynedd nesaf er mwyn cyflenwi tua 2,600 o unedau fforddiadwy o safon.
72. Bydd y gyllideb fel y'i nodir (refeniw a chyfalaf) yn galluogi'r Is-adran Tir i fynd ar drywydd yr agenda o sicrhau'r gwerth gorau am arian i'r cyhoedd o'i phortffolio tir. Bydd yn gosod manyleb ar gyfer perfformiad sy'n gyson â'r Rhaglen Lywodraethu gan nodi ei safonau ar gyfer amcanion polisi, yn arbennig tai fforddiadwy, creu lleoedd, lleihau carbon, bioamrywiaeth, cadwyn gyflenwi, buddiannau cymunedol ac ati. Bydd y broses hon yn fodd i ddewis y cynllun gorau a chyflawni'r gwerth gorau am arian i'r cyhoedd.
73. Mae'r Gronfa Datblygu Tir ac Adeiladau yn ategu uchelgeisiau ymyriadau eraill a gyflawnir gan Lywodraeth Cymru a'r sector cyhoeddus yn ehangach, gyda'r nod o ddatgloi potensial datblygu tir cyhoeddus er budd cyhoeddus, yn enwedig er mwyn ateb y galw am dai cymdeithasol a fforddiadwy. Prif nod y cynllun yw cefnogi'r uchelgais am ddatblygiadau carbon isel, ynni effeithlon, ar raddfa fach. Mae gan y gronfa ddiddordeb arbennig mewn ceisiadau sy'n ceisio datgloi cynlluniau a fydd yn defnyddio dulliau adeiladu modern, technolegau arloesol ac yn cyflawni atebion yn gyflym.
74. Mae'r Gronfa Datblygu Tir ac Adeiladau yn rhaglen wedi'i thargedu a gaiff ei llywio gan gyfalaf sy'n canolbwyntio ar ryddhau tir cyhoeddus lle mae gwaith datblygu wedi arafu. Bwriedir iddi alluogi cyrff cyhoeddus a phartneriaid sector cyhoeddus i oresgyn rhwystrau i ddatblygu h.y. pontio'r "bwllch dichonoldeb" a chyflawni newid.
75. Mae'r cyllid cyfalaf hwn yn cefnogi'r gwaith o gyflawni'r targed o 20,000 o gartrefi i'w rhentu yn y sector cymdeithasol drwy sicrhau cartrefi fforddiadwy cynaliadwy sydd wedi'u cynllunio'n dda ar dir y sector cyhoeddus, gan gynnwys ein portffolio tir ein hunain, lle bydd yn ceisio sefydlu meincnod newydd ar gyfer datblygiadau preswyl. Cyflawnir pob cynllun mewn cyd-destun creu lleoedd, gyda'r nod o hyd at 50% o gartrefi fforddiadwy a mandadu safonau gofod a llywio arloesedd mewn atebion ynni carbon isel a Dulliau Adeiladu Modern. Bydd y cyllid cyfalaf hefyd yn helpu i sicrhau bod llif o safleoedd ar gael er mwyn parhau i ddatblygu cartrefi fforddiadwy ar dir y sector cyhoeddus, yn enwedig mewn ardaloedd lle gall diffyg yn y farchnad fod wedi rhwystro hyn.

76. Mae cryn dipyn o waith yr Is-adran Tir a'r cyllid cysylltiedig yn cyd-fynd ag effeithiau'r Grant Tai Cymdeithasol a'r targed o 20,000 o gartrefi cymdeithasol carbon isel i'w rhentu. Bwriedir i'r holl gynlluniau a gyflawnir o bortffolio'r Is-adran Tir gyflenwi cartrefi y bydd eu hanner yn fforddiadwy. Bydd nifer o'r cynlluniau hefyd yn cynnwys, er enghraifft, ysgol gynradd newydd, man agored cyhoeddus a chyfleusterau cymunedol. Bwriedir i'r cynlluniau osod meincnod newydd ar gyfer effeithlonrwydd ynni a dylunio a byddant yn seiliedig ar gyflawni Dim Carbon a gwell safonau lle. Bwriedir hefyd hyrwyddo dulliau adeiladu modern, yn enwedig gweithgynhyrchu oddi ar y safle. Bydd y datblygiadau hefyd yn anelu at hwyluso hunanadeiladu a, lle bo'n briodol, gefnogi datblygiadau a arweinir gan y gymuned.
77. Er enghraifft, bydd y datblygiad yn Cosmeston yn cyfrannu tua 250 o gartrefi at y targed penodol hwn ond bydd hefyd yn cyflenwi ysgol gynradd newydd, sydd eto yn gyson â'r amcanion Llesiant a geir yn y Rhaglen Lywodraethu sy'n ceisio buddsoddi mwy nag £1.5bn yng ngham nesaf Ysgolion yr 21^{ain} Ganrif a datblygu ysgolion carbon sero net ac agor cyfleusterau ysgolion i gymunedau lleol. Mae'r cynigion ar gyfer Cosmeston yn cynnwys cyfleusterau a fydd ar gael i'r gymuned leol ac yn darparu canolfan ar gyfer gweithgareddau lleol, ac maent wedi'u cynllunio i roi'r syniad o greu lle wrth wraidd popeth, lleihau anghydraddoldeb a chefnogi amcanion llesiant.
78. Bydd y cyllid ychwanegol yn galluogi'r Is-adran Tir i gyflawni uchelgeisiau'r gweinidogion lle mae'r Is-adran Tir yn gyfrifol am gynyddu nifer y tai fforddiadwy/cymdeithasol ledled Cymru a chyflwyno "Safleoedd Enghreifftiol" yn ei phortffolio tir. Bydd hefyd yn galluogi holl botensial y portffolio tir i gael ei wireddu dros y 5 mlynedd nesaf o ran cyflenwi tai fforddiadwy o ansawdd da. Gallai'r safleoedd sydd yn yr arfaeth gyflenwi tua 2,600 o unedau tai dros y 5 mlynedd nesaf
79. Mae £1m wedi'i dyrannu ar sail reolaidd fel rhan o Gytundeb Cydweithio Plaid Cymru i "**sefydlu Unnos, cwmni adeiladu cenedlaethol, i gefnogi cynghorau a landlordiaid cymdeithasol i wella'r cyflenwad o dai cymdeithasol a fforddiadwy**". Mae cytundeb cyffredinol bellach ar y gwaith uniongyrchol y mae angen ei wneud ac mae'r rhaglen waith yn cael ei datblygu.
80. Ar hyn o bryd, mae swyddogion wedi ceisio cydbwysu cynnydd a chamau gweithredu y gellir eu cyflawni o fewn cyfnod y Cytundeb Cydweithio a'r gyllideb gysylltiedig, ond maent hefyd yn bwriadu parhau i ddiffinio swyddogaethau tymor canolig a thymor hwy Unnos a'r camau gweithredu canlyniadol sydd eu hangen i hwyluso'r gweithgareddau hyn yn ystod Blynyddoedd 1 a 2 Cynllun Busnes Unnos. Bydd gwaith hefyd yn mynd rhagddo i benderfynu'n derfynol ar y strwythur cwmni priodol ar gyfer Unnos.

Llinell Wariant yn y Gyllideb	Math o Gronfa	Dyraniad 2024-25 £000oedd <i>Cyllideb Ddrafft Rhag 2023</i>
-------------------------------	---------------	---

Iechyd a Thai	Cyfalaf	60,500
---------------	---------	--------

81. Bydd ein buddsoddiadau yn y Gronfa Tai â Gofal yn helpu i gyflawni ymrwymïadau'r Rhaglen Lywodraethu, sef **“Cefnogi datblygiadau tai arloesol i ddiwallu anghenion gofal”** ac **“Ariannu gwasanaethau preswyl rhanbarthol i blant ag anghenion cymhleth, gan sicrhau bod eu hanghenion yn cael eu diwallu mor agos at eu cartrefi â phosibl ac yng Nghymru lle bynnag y bo hynny'n ymarferol”**.
82. Mae'r rhaglen gyllid hon yn darparu tai a llety i ddiwallu anghenion gofal h.y. llety gofal ychwanegol a mathau eraill o lety ar gyfer pobl hŷn a phobl â dementia; byw â chymorth i oedolion ag anableddau corfforol a dysgu a/neu Anhwylder ar y Sbectwm Awtistig a phroblemau iechyd meddwl; llety agos i gartref i blant ag anghenion cymhleth; a lleoliadau gofal canolraddol.
83. Bydd cynyddu graddfa a chyflymder buddsoddiad mewn tai a llety arbenigol yn helpu i ddiwallu anghenion poblogaeth sy'n heneiddio ac sy'n fwy anabl, yn ogystal â gwella bywydau plant a phobl ifanc ag anghenion cymhleth ac oedolion ag anableddau dysgu.
84. Ein prif nod fydd cynyddu'r stoc bresennol o dai â gofal. Mae'n debygol mai tai Gofal Ychwanegol i bobl hŷn fydd y mwyafrif o'r unedau hyn, ynghyd â datblygiadau ar raddfa lai er mwyn darparu llety byw â chymorth i oedolion ag anabledd dysgu. Unedau tai cymdeithasol â thenantiaid yw'r rhain a fydd yn cyfrif tuag at gyflawni'r targed o **20,000 o gartrefi cymdeithasol carbon isel i'w rhentu**.
85. Byddwn yn blaenoriaethu buddsoddiad mewn llety preswyl ar raddfa fach i blant ag anghenion mwy dwys er mwyn cadw plant a phobl ifanc yn agosach at eu cartrefi ac osgoi lleoliadau y tu allan i'r sir/y tu allan i'r wlad. Byddwn yn buddsoddi mewn amrywiaeth o lety byrdymor a thymor canolig yn y gymuned, megis llety cam-i-fyny/cam-i-lawr, llety adsefydlu a llety trosiannol ar gyfer pobl ifanc sy'n gadael gofal a'r rhai sydd ag anghenion iechyd meddwl a llesiant emosiynol.
86. Hyd yn hyn, cymeradwywyd £57 miliwn o gyllid y Gronfa Tai â Gofal ar gyfer dros 80 o gynlluniau. Llety preswyl i blant ag anghenion cymhleth yw 32 o'r cynlluniau hyn, a gefnogir gan £21 miliwn o gyllid y Gronfa Tai â Gofal. Mae'r buddsoddiad hwn yn cefnogi ein hymrwymiad i ddileu elw o ofal plant. Bydd yn cael effaith sylweddol a chadarnhaol ar lesiant hirdymor plant agored i niwed yng Nghymru, eu teuluoedd a'u gofalwyr.

Llinell Wariant yn y Gyllideb	Math o Gronfa	Dyraniad 2024-25 £000oedd <i>Cyllideb Ddrafft Rhag 2023</i>
Cymorth Prynu	Cyfalaf	4,000

87. Mae ein cynllun Cymorth Prynu wedi'i gynllunio i gefnogi perchentyaeth ecwiti a rennir ac mae ar gael ar gartrefi presennol. Mae Cymorth Prynu yn bennaf yn cynorthwyo pobl a hoffai brynu cartref presennol, yn eu cymuned, ond nad oes ganddynt yr adnoddau ariannol llawn i allu gwneud hynny, gan felly gefnogi pobl o gefndiroedd economaidd-gymdeithasol is. Mae'r cynllun yn un profedig sydd wedi cael ei gynnig gan Lywodraeth Cymru, ar raddfa fach, ers sawl blwyddyn ac mae'n boblogaidd mewn ardaloedd gwledig, lle nad yw cartrefi newydd sbon ar gael yn hawdd.
88. Gan adeiladu ar fuddsoddiadau blaenorol o £9.7m mewn 178 o fenthyciadau Cymorth Prynu yn ystod tymor diwethaf y Llywodraeth, mae'r gyllideb ddrafft hon yn ymrwyo i fuddsoddi £4m arall yn y cynllun. I ddechrau bydd y buddsoddiad yn hwyluso argaeledd y cynllun yn yr ardal beilot arfaethedig ar gyfer ail gartrefi, gyda'r cynllun yn cael ei gyflwyno'n ehangach mewn rhannau eraill o Gymru. Mae gwaith wedi mynd rhagddo gyda Chyngor Gwynedd, a'i asiant cyflenwi, Grŵp Cynefin, i deilwra'r cynllun er mwyn diwallu anghenion lleol yn well yn yr ardal beilot.
89. Mae'r Rhaglen Lywodraethu yn nodi'n glir ein hymrwymiad i fynd i'r afael â fforddiadwyedd mewn ardaloedd lle ceir nifer mawr o ail gartrefi a datblygu **Cynllun Tai Cymunedau Cymraeg**. Bydd Cymorth Prynu yn rhan o'r pecyn i fynd i'r afael â materion fforddiadwyedd drwy dargedu a theilwra rhaglenni tai presennol. Yn 2022/23, gwnaethom fuddsoddi £2.5m yn y cynllun Cymorth Prynu a gefnogodd 35 o fenthyciadau Cymorth Prynu ledled Cymru, gan gynnwys pump yn ardal Dwyrfor.
90. Mae'r cynllun yn cynnig cymorth o 30-50% o bris prynu cartref ledled Cymru, gyda chymorth o 10-50% o'r pris prynu yn cael ei dreialu yn yr ardal beilot, a ad-delir pan werthir y cartref. Caiff Cymorth Prynu ei reoli gan awdurdodau lleol a Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig a all osod gofynion ychwanegol ar ymgeiswyr megis yr angen am gysylltiad lleol. Felly ystyrir bod y cynllun yn allweddol i gefnogi'r gwaith o liniaru materion fforddiadwyedd mewn rhai cymunedau y mae niferoedd mawr o ail gartrefi yn cael effaith sylweddol arnynt yn aml.

91.

Linell Wariant yn y Gyllideb	Math o Gronfa	Dyranid 2024-25 £000oedd <i>Cyllideb Ddrafft Rhag 2023</i>
Grantiau Tai Cymdeithasol*	Cyfalaf	325,000*

*Heb gynnwys Cyfalaf Trafodiadau Ariannol o £40.000m

92. Mae Llywodraeth Cymru wedi gwneud ymrwymiad yn y Rhaglen Lywodraethu i ddarparu 20,000 o gartrefi i'w rhentu yn y sector cymdeithasol er mwyn mynd i'r afael â phrinder tai ac allyriadau nwyon tŷ gwydr y genedl, ynghyd ag ymrwymiad i ddiwygio gwasanaethau digartrefedd yn sylfaenol er mwyn canolbwyntio ar atal ac ailgartrefu cyflym.

93. Bydd hyn yn galluogi unigolion ac aelwydydd i gael gafael ar gartrefi o ansawdd uchel sy'n fforddiadwy i'w rhentu a'u rhedeg yng Nghymru. Mae cartrefi cymdeithasol yn gosod meincnod ansawdd; disgwylwn safonau uchel o ran lle, ansawdd, effeithlonrwydd ynni a chreu lleoedd gan sector tai cymdeithasol Cymru.
94. Rydym wedi gweithredu'r Model Hyfywedd Safonol er mwyn gallu canolbwyntio ar werth am arian. Fodd bynnag, o ystyried y pwysau economaidd presennol, mae gan bob cynllun o fewn y rhaglen fwch hyfywedd ariannol llawer uwch ac mae lefelau grantiau wedi cynyddu'n sylweddol.
95. Grant Tai Cymdeithasol:

<ul style="list-style-type: none"> Darparu cartrefi sy'n gynnes, yn ddiogel, yn effeithlon o ran ynni ac o ansawdd uchel i'r bobl sydd eu hangen fwyaf, gan helpu i leihau tlodi tanwydd.
<ul style="list-style-type: none"> Cefnogi'r economi sylfaenol, y diwydiant adeiladu a'r gadwyn gyflenwi yng Nghymru, gan gynnig cyfleoedd hyfforddiant a chyflogaeth, gan gynnwys swyddi a phrentisiaethau.
<ul style="list-style-type: none"> Cefnogi'r newid trawsffurfiol o wasanaethau digartrefedd i broses ailgartrefu gyflym, sy'n golygu bod pobl ddigartref yn cael eu cynorthwyo'n gyflym i symud yn ôl i gartrefi parhaol addas.
<ul style="list-style-type: none"> Helpu pobl hŷn a'r rhai sydd angen gofal ychwanegol i osgoi dibynnu ar ofal preswyl neu hirdymor, gan leihau'r baich ar y GIG.
<ul style="list-style-type: none"> Darparu tai cymdeithasol o ansawdd da sy'n cael effaith sylweddol ar bobl a chymunedau, gan helpu i gyflawni ein nod hirdymor o roi terfyn ar ddigartrefedd, gwella iechyd corfforol ac iechyd meddwl, a sicrhau bod y rhai ag anghenion cymhleth yn cael y cymorth sydd ei angen arnynt.

Llinell Wariant yn y Gyllideb	Math o Gronfa	Dyraniad 2024-25 £000oedd <i>Cyllideb Ddrafft Rhag 2023</i>
Tai'r Farchnad a Chynlluniau Eraill	Cyfalaf	25,000*

*Heb gynnwys Cyfalaf Trafodiadau Ariannol o £40.000m ac Incwm Ad-dalu o £2.830m

96. Bydd dyraniad ar gyfer y Cynllun Grant Cartrefi Gwag Cenedlaethol yn cyfrannu at nod y rhaglen o ailddefnyddio hyd at 2,000 o gartrefi gwag. Mae 22,457 o eiddo gwag hirdymor yng Nghymru ar hyn o bryd (2023-24). Nid yw'r ffigur hwn wedi newid llawer dros y pum mlynedd blaenorol. Drwy'r grant hwn, rydym am fynd i'r afael ag eiddo gwag anodd sy'n wag o hyd ac nid y rhai sydd ond yn wag dros dro (er enghraifft, sydd mewn cyflwr da ac ar y farchnad) ac felly bydd angen i eiddo fod yn wag am o leiaf 12 mis er mwyn bod yn gymwys ar gyfer y cynllun. Bydd y gwaith hwn hefyd yn cyfrannu at argymhelliad 9 Adroddiad y Pwyllgor Cymunedau, Cydraddoldeb a Llywodraeth Leol ar Eiddo Gwag i ystyried y cymorth

y mae'n ei ddarparu i gynlluniau sy'n cynnig cymorth ariannol i berchnogion eiddo gwag.

97. Bydd cyllid ar gael i dalu cost gwaith adfer er mwyn sicrhau bod eiddo yn addas i fyw ynddo ac, yn unol â'n hymrwymadau o ran yr hinsawdd, bydd gwelliannau effeithlonrwydd ynni yn ofynnol fel rhan o'r gwaith a wneir ar yr eiddo. Bydd y cyllid yn amodol ar yr ymgeisydd yn byw yn yr eiddo am 5 mlynedd o leiaf.
98. Gan fod cartrefi gwag yn faes cyfrifoldeb a rennir rhwng Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol, er mwyn cymryd rhan yn y cynllun, bydd angen i awdurdodau lleol ddarparu cyfraniad ariannol o 10% o'u dyraniadau tybiannol bob blwyddyn.
99. Er bod y llywodraeth hon yn ymrwymedig i dai cymdeithasol, mae'r Gweinidog Newid Hinsawdd wedi bod yn glir bod angen parhaus yng Nghymru am dai'r farchnad, sy'n hanfodol i greu safleoedd tai deiliadaeth gymysg er mwyn creu cymunedau gwirioneddol gynaliadwy.
100. Er bod y cynllun ar gyfer perchen-feddianwyr yn bennaf, mae ar gael i awdurdodau lleol, Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig a Grwpiau Tai Cymunedol hefyd ar gyfer eiddo gwag y maent yn eu caffael er mwyn eu haildefnyddio fel tai fforddiadwy.
101. Mae cartrefi gwag yn bla ac yn niwsans yn ein cymunedau. Maent yn denu ymddygiad gwrthgymdeithasol, yn peri problemau o ran iechyd yr amgylchedd ac yn cyfrannu at ddirywiad cyffredinol yn eu cymdogaethau, ond maent hefyd yn wastraff o adnoddau. Mae hyn yn arbennig o rwystredig pan fo tai yn brin.

Llinell Wariant yn y Gyllideb	Math o Gronfa	Dyraniad 2024-25 £000oedd <i>Cyllideb Ddrafft Rhag 2023</i>
Adfywio	Adnoddau	671*
	Cyfalaf	40,000**

*Heb gynnwys Incwm Ad-dalu Llinell Wariant yn y Gyllideb o £14.000m

**Heb gynnwys £10.000m o Gyfalaf Trafodiadau Ariannol

102. Mae buddsoddiad adfywio Llywodraeth Cymru yn canolbwyntio ar ganol trefi a dinasoedd er mwyn cryfhau eu defnydd cymdeithasol, diwylliannol a gwasanaeth cyhoeddus gan felly greu mannau cynaliadwy. Fe'i cyflawnir drwy ddull creu lleoedd integredig o dan y rhaglen Trawsnewid Trefi, sy'n darparu cymorth hyblyg mewn ymateb i'r materion a'r heriau a wynebwr gan drefi unigol ledled Cymru, gan ystyried effeithiau posibl newid hinsawdd yn y dyfodol ac ymgorffori egwyddorion datblygu cynaliadwy. Ei amcan cyffredinol yw cefnogi twf cynaliadwy trefi a dinasoedd, a'u trawsnewidiad i leoedd y gall pobl fyw, gweithio, dysgu a hamddena ynddynt.

103. Caiff canol trefi eu hadfywio mewn modd cynaliadwy drwy dri amcan:

Ffocws ar Ganol y Dref yn Gyntaf

<ul style="list-style-type: none">
• Adeiladu'r achos cryfaf dros egwyddorion 'Canol y Dref yn Gyntaf' o fewn y llywodraeth a'r sector cyhoeddus yn ehangach, a herio datblygiadau 'y tu allan i drefi'
<ul style="list-style-type: none">
• Gweithio ar draws adrannau'r llywodraeth i gefnogi'r gwaith o gyflawni prosiectau strategol a fydd yn adfywio canol trefi, gan sicrhau'r effaith fwyaf posibl drwy gydgyssylltu strategol ar lefel Llywodraeth Cymru a lefel leol ym meysydd Trafnidiaeth, Iechyd ac Addysg, yn arbennig

Cyflawni newid cadarnhaol i lleoedd

<ul style="list-style-type: none">
• Buddsoddi mewn seilwaith a fydd yn adfywio canol trefi er mwyn sicrhau eu bod yn gynaliadwy
<ul style="list-style-type: none">
• Ailddychmygu'r stryd fawr er mwyn cyflawni buddiannau ehangach a chreu lleoedd i gefnogi canol trefi mewn cyd-destun lleol a rhanbarthol

Adeiladu capasiti lleol i gyflawni gwaith adfywio

<ul style="list-style-type: none">
• Ymgysylltu â rhanddeiliaid ym meysydd datblygu ac adfywio er mwyn profi a gweithredu prosesau adfywio canol trefi sy'n addas at y diben
<ul style="list-style-type: none">
• Sicrhau bod gan awdurdodau lleol a phartneriaid cyflawni lleol eraill y gallu a'r adnoddau i gyflawni gwaith adfywio drwy fwy o gymorth gan y llywodraeth, gan gynnwys ffyrdd mwy cydweithredol o weithio a chyflwyno adnoddau digidol.

104. Mae ein buddsoddiadau yn canolbwyntio ar ganol trefi er mwyn lliniaru effaith y dirywiad cyflym a brofwyd gan lawer o drefi dros nifer o flynyddoedd a'i atal rhag gwaethygu. Unwaith y ceir dirywiad gwelir yn aml gynnydd cysylltiedig mewn ymddygiad gwrthgymdeithasol, trosedd a thlodi. Mae'r gost i gymunedau yn ogystal â'r pwrs cyhoeddus yn cynyddu. Mae methiant canol trefi i ddiwallu anghenion economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol y cymunedau a wasanaethir ganddynt yn aml yn cael effaith anghymesur ar bobl hŷn a'r rhai ar incwm is, sy'n cael llai o gyfle i gael gafael ar wasanaethau mewn mannau eraill.

105. Ein nod gydag adfywio yw mynd i'r afael â'r anghydraddoldebau a brofir yng nghanol trefi drwy fuddsoddi mewn lleoedd sy'n tanberfformio ar hyn o bryd, yn economaidd ac o ran llesiant, er mwyn gwella eu perfformiad. Wrth wneud hynny, anelwn at wella lefelau cyffredinol o ffyniant a llesiant yng Nghymru gyfan.

106. Bydd ein buddsoddiad mewn Adfywio yn helpu i gefnogi'r gwaith o gyflawni'r ymrwymadau canlynol yn y Rhaglen Lywodraethu:

<ul style="list-style-type: none"> • <i>Galluogi canol ein trefi i ddod yn fwy ystwyth yn economaidd drwy helpu busnesau i weithio'n gydweithredol, cynyddu eu cynnig digidol a chefnogi cadwyni cyflenwi lleol, gan gynnwys gwasanaethau cyflenwi lleol.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Datblygu uwchgynlluniau ar gyfer trefi a'r stryd fawr.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Grymuso cymunedau i fod â mwy o ran mewn cynlluniau adfywio lleol.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Creu mwy o fannau gwyrdd cymunedol yng nghanol trefi.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Addasu mannau cyhoeddus ar gyfer digwyddiadau awyr agored, marchnadoedd, gwerthwyr stryd, parciau dros dro a pharciau bach.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Cynnig cefnogaeth i ddatblygu cofrestr o adeiladau gwag a helpu busnesau bach i symud i siopau gwag.</i>

Atodiad A

CYLLIDEB ADNODDAU			£'000		
Cam Gweithredu	Rhif y Llinell Wariant yn y Gyllideb	Disgrifiad o'r Llinell Wariant yn y Gyllideb	Cyllideb Derfynol 2023-24 Chwef 2023 Ailddatganwyd	Cyllideb Derfynol Ddangosol 2024-25 Chwef 2023 Ailddatganwyd	Cyllideb Ddrafft 2024-25 Rhagfyr 2023
Atal Digartrefedd	1120	Cymorth ac Atal Digartrefedd	46,147	51,147	214,910
	Cyfanswm Atal Digartrefedd		46,147	51,147	214,910
Byw'n Annibynnol	1100	Polisi Tai	6,471	6,471	1,368
	1083	Grant Cymorth Tai	166,763	166,763	0
	1285	Byw'n Annibynnol	0	0	5,103
	Cyfanswm Byw'n Annibynnol		173,234	173,234	6,471
Sicrhau Tai o Ansawdd Uchel	1065	Eiddo Preswyl - Datgarboneiddio ac Ansawdd	2,173	2,673	1,673
	Cyfanswm Sicrhau Tai o Ansawdd Uchel		2,173	2,673	1,673
Diogelwch Adeiladau	2255	Diogelwch Adeiladau	6,000	6,500	4,500
	Cyfanswm Diogelwch Adeiladau		6,000	6,500	4,500
Cynyddu'r Cyflenwad a'r Dewis o Dai Fforddiadwy	0984	Grant Cyllid Tai	13,100	13,100	4,100
	Cyfanswm Cynyddu'r Cyflenwad a'r Dewis o Dai Fforddiadwy		13,100	13,100	4,100
Cyllid Refeniw Tai	1181	Cyllid Refeniw y Rhaglen Dai	173	173	173
	Cyfanswm Cyllid Refeniw Tai		173	173	173
Yr Is-adran Tir	6410	Cronfa Rhyddhau Tir	2,150	2,250	-1,550
	Cyfanswm yr Is-adran Tir		2,150	2,250	-1,550
Adfywio	4151	Adfywio	1,271	1,671	-13,329
	4162	Awdurdod Harbwr Caerdydd	5,400	5,400	5,400
	Cyfanswm Adfywio		6,671	7,071	-7,929
NEWID HINSAWDD, TAI AC ADFYWIO - CYFANSWM Y GYLLIDEB ADNODDAU			249,648	256,148	222,348

CYLLIDEB GYFALAF			£'000		
Cam Gweithredu	Rhif y Llinell Wariant yn y Gyllideb	Disgrifiad o'r Llinell Wariant yn y Gyllideb	Cyllideb Derfynol 2023-24 Chwef 2023 Ailddatganwyd	Cyllideb Derfynol Ddangosol 2024-25 Chwef 2023 Ailddatganwyd	Cyllideb Ddrafft 2024-25 Rhagfyr 2023

Byw'n Annibynnol	1285	Byw'n Annibynnol	19,500	19,500	19,500
	1182	Sector Rhentu Preifat	1,500	1,500	1,500
Cyfanswm Byw'n Annibynnol			21,000	21,000	21,000
Y Gronfa Gofal Integredig	0986	Iechyd a Thai	60,500	60,500	60,500
Cyfanswm y Gronfa Gofal Integredig			60,500	60,500	60,500
Sicrhau Tai o Ansawdd Uchel	1061	Lwfans Atgyweiriadau Mawr a Chyllid Gwaddol	108,000	108,000	108,000
	1065	Eiddo Preswyl - Datgarboneiddio ac Ansawdd	92,000	92,000	92,000
Cyfanswm Sicrhau Tai o Ansawdd Uchel			200,000	200,000	200,000
Cynyddu'r Cyflenwad a'r Dewis o Dai Fforddiadwy	0982	Grantiau Tai Cymdeithasol	370,000	365,000	365,000
	0989	Tir ar gyfer Tai - Ad-dalu	-1,930	-3,000	-3,000
Cyfanswm Cynyddu'r Cyflenwad a'r Dewis o Dai Fforddiadwy			368,070	362,000	362,000
Diogelwch Adeiladau	2255	Diogelwch Adeiladau	135,000	165,000	127,670
Cyfanswm Diogelwch Adeiladau			135,000	165,000	127,670
Cynyddu'r Cyflenwad a'r Dewis o Dai'r Farchnad	0987	Tai'r Farchnad a Chynlluniau Eraill	67,000	65,000	65,000
	0987	Tai'r Farchnad a Chynlluniau Eraill - Ad-dalu	-2,440	-2,830	-2,830
	0980	Cymorth Prynu	2,500	4,000	4,000
Cyfanswm Cynyddu'r Cyflenwad a'r Dewis o Dai'r Farchnad			67,060	66,170	66,170
Yr Is-adran Tir	6410	Cronfa Rhyddhau Tir	20,000	25,000	25,000
	6410	Cronfa Rhyddhau Tir - Ad-dalu	0	-9,361	-9,361
Cyfanswm yr Is-adran Tir			20,000	15,639	15,639
Adfywio	4151	Adfywio	50,000	50,000	50,000
Cyfanswm Adfywio			50,000	50,000	50,000
NEWID HINSAWDD – TAI AC ADFYWIO - CYFANSWM Y GYLLIDEB GYFALAF			921,630	940,309	902,979

CYLLIDEB ADNODDAU - Gwariant a Reolir yn Flynyddol (AME)			£'000		
Cam Gweithredu	Rhif y Llinell Wariant yn y Gyllideb	Disgrifiad o'r Llinell Wariant yn y Gyllideb	Cyllideb Derfynol 2023-24 Chwef 2023 Ailddatganwyd	Cyllideb Derfynol Ddangosol 2024-25 Chwef 2023 Ailddatganwyd	Cyllideb Ddrafft 2024-25 Rhagfyr 2023

Cynyddu'r Cyflenwad a'r Dewis o Dai'r Farchnad	0981	Tai'r Farchnad - AME	-3,035	-2,527	-5,398
	Cyfanswm Cynyddu'r Cyflenwad a'r Dewis o Dai'r Farchnad		-3,035	-2,527	-5,398
NEWID HINSAWDD - CYFANSWM CYLLIDEB AME ADNODDAU			-3,035	-2,527	-5,398